

Taalhulp bij dyslexie

Een psycholinguïstische benadering

Marijke Heijerman en Sonja Karman

De mogelijkheden voor behandeling van lees- en spellingproblemen in een logopediepraktijk zijn beperkt. Voor de auteurs was dit reden om zich aan te sluiten bij een multidisciplinair team met een eigen behandelmethode, de Stichting Taalhulp. Zij bespreken hun ervaringen.

Vele jaren hebben wij, de auteurs van dit artikel, gewerkt als logopedist in een vrijgevestigde logopediepraktijk. Er werden vaak kinderen met dyslexie aangemeld, die wij enthousiast behandelden. Om onze deskundigheid te vergroten volgden we diverse nascholingscursussen en studies. De begeleiding van dyslectische kinderen vereist namelijk veel specifieke kennis. In de logopedieopleiding wordt vooral aandacht besteed aan mondelinge taal en training van de fonologische basisvaardigheden, maar dat is, met name voor oudere dyslectische kinderen, niet voldoende. De behandeling van dyslexie binnen de setting van een vrijgevestigde logopediepraktijk kent echter een aantal beperkingen. Een eerste beperking ligt bij de zorgverzekeraars: de behandeling van lees- en spellingproblemen komt niet in aanmerking

voor vergoeding. Bij kinderen in groep 3 t/m 5 kun je vaak nog spreken van een taalontwikkelingsstoornis of een stoornis in de auditieve functies. De behandeling is dan vooral gericht op verbetering van de klank-tekenkoppeling en de auditieve basisvaardigheden. Bij oudere kinderen echter verschuift de nadruk steeds meer naar de schriftelijke taal en dan wordt het moeilijk om de diagnose 'lees- en schrijfstoornis' te vermijden.

Een tweede beperking is, dat dyslectische kinderen vaak langzaam lezen en schrijven, waardoor het ons vaak niet lukte om binnen de tijdslimiet van een half uur zowel de gemaakte huiswerkdrukten te bespreken als nieuwe vaardigheden te oefenen.

Stichting Taalhulp

Onze bevoegdheid voor het onderwerp dyslexie is gaandeweg zodanig toegenomen, dat we er allebei voor hebben gekozen om ons nog uitsluitend hiermee bezig te houden en de allroundpraktijk op te geven. We hebben hier niet alleen vanwege bovengenoemde beperkingen voor gekozen, maar het was ook een positieve keuze voor een specialisme binnen de logopedie. Omdat het ons plezierig leek om binnen een multidisciplinair team te werken en toch onze zelfstandigheid te behouden, hebben we ons, onafhankelijk van elkaar, aangesloten bij Stichting Taalhulp.

Stichting Taalhulp is een landelijke stichting die zich bezighoudt met diagnostiek en behandeling van dyslexie en aanverwante taalproblemen bij kinderen en volwassenen. Bij de stichting zijn behandelaars van verschillende disciplines aangesloten, zoals logopedie, psycholinguïstiek, orthopedagogiek, (taal)psychologie en fonologie.

Om bij de Stichting Taalhulp aan het werk te mogen, moesten we, naast de na- en bijscholing die we zelf al hadden gevolgd, een intensieve interne opleiding (inclusief behandelstage) van enkele maanden doorlopen.

Diagnostiek

De diagnostiek zoals die binnen de Stichting Taalhulp wordt uitgevoerd kent een duidelijk procedure. Het onderzoek wordt meestal uitgevoerd door een psycholoog of orthopedagoog, maar een aantal logopedisten binnen het team onderzoekt ook zelf, na een interne onderzoeksopleiding te hebben doorlopen. Logopedisten zijn goed in staat om te beoordelen of er sprake is van fonologische problemen, maar het vereist specifieke kennis en ervaring om alle gegevens te interpreteren, en te beoordelen of er sprake is van dyslexie. Als de logopedist het onderzoek uitvoert, en er blijken vragen te zijn over bijkomende stoornissen dan kan een psycholoog of orthopedagoog worden geselecteerd. Voor het opstellen van een dyslexieverklaring wordt de leerling altijd naar één van hen verwezen.

In het diagnostisch onderzoek wordt een uitgebreide analyse gemaakt van de problemen met de schriftelijke taal.

Het onderzoek omvat tenminste de volgende onderdelen:

- technisch lezen
- begrijpend lezen
- spelling
- schriftelijk formuleren
- fonologische vaardigheden, óók bij oudere kinderen, zoals
 - klank-tekenkoppeling. Hierbij is niet alleen de nauwkeurigheid, maar vooral ook de snelheid van de letterherkenning en klankproductie van belang.
 - auditieve analyse en synthese van klanken, ook in complexe opdrachten, zoals het weglaten van een klank uit een auditief aangeboden woord en het omkeren van woorden (bijvoorbeeld: 'stoep' - wat blijft er over als je de /t/ weglaat?; wat krijg je als het woord 'mos' omdraait?).
 - auditieve analyse en synthese van klankgroepen, belangrijk voor het schrijven en lezen van meerlettergrepige woorden (bijvoorbeeld: tentoonstelling - ten-toon-stè-ling)
 - auditieve discriminatie
- kort auditief geheugen
- schrijfmotoriek
- werkhouding

Indien nodig wordt er nog gekeken naar:

- de mondelinge taal
- kennis van grammatica/ontleden
- automatisering bij rekenen

Door middel van een leertest wordt beoordeeld of de door ons gehanteerde methode geschikt is voor deze leerling.

We maken uiteraard ook gebruik van gegevens uit eerdere onderzoeken en kijken naar de hulp die het kind in het verleden heeft gehad en met welk resultaat. Soms kan het nodig zijn dat er aanvullend een psychologisch onderzoek wordt gedaan, bij-

voorbeeld bij twijfel over de intelligentie, of als er sprake is van bijkomende problemen.

F&L-methode®

Voor de behandeling van problemen met technisch lezen en spellen maken we gebruik van de Fonologische en Leerpsychologische methode (F&L-methode®) van Stichting Taalhulp. Deze methode, geschikt voor kinderen vanaf voorjaar groep 3 tot en met volwassenen, is in de periode 1987 t/m 1992 ontwikkeld

DE BEHANDELING VAN DYSLEXIE IN EEN LOGOPEDIEPRAKTIJK KENT BEPERKINGEN

door Thalita Boumans. Zij was in 1987 één van de drie oprichters van Stichting Taalhulp.

Zoals eerder gezegd, wordt bij het aanvangsonderzoek gekeken of de methode geschikt is voor de leerling. Dit is vrijwel altijd het geval, maar een enkele keer wordt afgezien van behandeling. Contra-indicaties voor behandeling zijn:

- algehele kleurenblindheid (vanwege het kleurensysteem dat bij de methode hoort)
- een achterstand die niet ernstig genoeg is en ook op school begeleid kan worden
- ernstige twijfel over de algemene cognitieve vaardigheden
- ernstige concentratieproblemen

In de laatste twee gevallen kan niet altijd van te voren gezegd worden dat er geen goede resultaten behaald kunnen worden. We besluiten dan vaak om een proefbehandeling te starten van ongeveer tien lessen.

De F&L-methode® gaat uit van de klanken van de taal en maakt daarnaast gebruik van sterke kanten van dyslectici: goede visueel-analytische en ruimtelijke vaardigheden.

Aan de hand van de verschillende categorieën klanken wordt het (schriftelijke) taalsysteem met de bijbehorende regels duidelijk gemaakt. Hierbij worden wetmatigheden behandeld die in het normale onderwijs niet of onvoldoende aan bod komen. Voorbeelden daarvan zijn: het principe dat elke klankgroep één klinker bevat, de klinkerverkleuringen onder invloed van de -l en -r of de klanken en woordstructuren waaraan woorden van buitenlandse herkomst te herkennen zijn.

Met een beperkt aantal basisregels kan het grootste deel van de Nederlandse woorden al correct worden geschreven.

Om de verschillen tussen de klankgroepen (lange klinkers, korte klinkers, stomme klinkers, twee- en drietekenklinkers, medeklinkers) zichtbaar te maken, wordt gebruik gemaakt van een kleurcode en van 'klankblokken' in verschillende kleuren. Door het manipuleren met de blokken wordt ook de tast inge-

schakeld en krijgt de werkwijze een multisensorieel karakter. Elk blok stelt een letter voor, de klank bepaalt de kleur van het blok. Met behulp van deze klankblokken kunnen woorden worden samengesteld. Bijvoorbeeld het woord 'werken' wordt met 6 blokjes in de corresponderende kleuren neergelegd, waarbij de eerste /e/ een andere kleur krijgt dan de tweede, omdat de klank verschilt. Doordat de structuur van de woorden op deze manier goed zichtbaar wordt, kan het toepassen van de basisregels op een eenvoudige en overzichtelijke manier worden geoefend.

De training van het lezen gaat gelijk op met de spelling. Hierbij wordt gebruik gemaakt van dezelfde kleurcode als bij de spelling. Met behulp van fluorstiften kunnen de verschillende soorten klanken in het woord gemarkeerd worden, waardoor de klank- en lettergreepstructuur van de woorden duidelijk zichtbaar wordt.

Het gaat dus niet alleen om het opvullen van hiaten in de taalkennis, maar om het aanbrengen van een systeem waarin alles

onderling samenhangt. Hierdoor is het niet meer nodig om de schrijfwijze van woorden van buiten te leren. Zelfs onbekende woorden kunnen correct worden geschreven en gelezen.

Door kinderen systematisch de klanken en regels van de taal aan te bieden, kan in relatief korte tijd veel vooruitgang worden geboekt. De leerlingen krijgen op deze manier meer grip op het taalsysteem, maar ze blijven natuurlijk dyslectisch. Omdat dyslexie een automatiseringsprobleem is, leren dyslectici nooit snel én foutloos lezen en schrijven, maar door logisch te redeneren kunnen ze toch op een acceptabel niveau functioneren. Daarnaast kunnen ze, als dat nodig is, natuurlijk gebruik ma-

ken van allerlei technische hulpmiddelen zoals spellingcontrole en spraakherkennings- en voorleessoftware.

Ervaringen

Wij ervaren het werken in een multidisciplinair team als prettig en stimulerend. Het heeft een meerwaarde, omdat er optimaal van ieders kennis en bevoegdheden kan worden geprofiteerd. Taken kunnen worden verdeeld, zoals het bezoeken van congressen en het bijhouden van vakliteratuur. Door middel van e-mail en van bijeenkomsten en studiedagen houden we elkaar op de hoogte van de laatste ontwikkelingen op het gebied van dyslexie.

Inmiddels heeft de stichting een eigen website, die veelvuldig wordt bezocht door mensen die iets willen weten over dyslexie, onderzoek, onze behandelmethode of over ervaringen van oud-leerlingen en hun ouders.

Het werken met de F&L-methode® geeft veel voldoening. Omdat kinderen bij ons terecht komen, hebben ze vaak al heel wat extra hulp achter de rug, die onvoldoende resultaat heeft opge-

MET EEN BEPERKT AANTAL BASISREGELS KAN HET GROOTSTE DEEL VAN DE NEDERLANDSE WOORDEN CORRECT WORDEN GESCHREVEN

leverd. Ze hebben meestal een achterstand van enkele jaren ten opzichte van hun leeftijdgenoten. Door het voortdurende falen op het gebied van lezen en spellen zijn ze enorm gefrustreerd geraakt en is er nog maar weinig zelfvertrouwen over. Beetje bij beetje merken de kinderen dat ze toch wel kunnen leren lezen en spellen, al is het op een andere manier dan de kinderen op school. Het gebeurt vaak, dat kinderen die een grote weerstand hebben opgebouwd tegen alles wat met lezen en schrijven te maken heeft, na verloop van tijd uit zichzelf een boek pakken en weer met plezier naar school gaan.

Een belangrijke voorwaarde voor succes is dat er dagelijks wordt geoefend. De ouders worden opgeleid tot co-therapeut en voeren samen met de leerling het vrij intensieve thuisprogramma uit. Dit bestaat onder meer uit het 'blokken' van woorden, het kleuren en lezen van teksten, en het maken van een dictee. Het is voor de leerlingen niet altijd gemakkelijk om gedurende lange tijd consequent te blijven oefenen, maar doordat ze merken dat ze meer van de taal gaan begrijpen, blijft de motivatie meestal vanzelf goed. We meten de resultaten na elke tien lessen en maken deze zichtbaar in een profiel.

Casus Jelle

Voorgeschiedenis

Jelle wordt halverwege groep 7 aangemeld bij Stichting Taalhulp, hij is dan 10 jaar oud.

Jelle heeft een vertraagde spraaktaalontwikkeling doorlopen. Toen hij 2 ½ jaar was sprak hij zijn eerste woordjes, met drie jaar kwamen de eerste zinnnetjes. Als peuter en kleuter is hij logopedisch behandeld, maar hiervan is geen verslag meer beschikbaar. Volgens zijn ouders was de taalontwikkeling van Jelle op niveau toen hij naar groep 2 ging.

In groep 3 signaleerde de moeder van Jelle dat hij problemen had met het aanvankelijk lezen en schrijven. Moeder vermoedde dat Jelle dyslectisch was, omdat er dyslexie bij haar in de familie zit. De leerkracht vond het echter nog veel te vroeg om hieraan te denken en was van mening dat het met oefenen wel beter zou gaan.

Jelle kreeg in groep 5 en 6 remedial teaching voor het technisch lezen en voor het rekenen. Zijn moeder las elke dag met hem en zijn vader hielp hem met de woordpakketten voor school. De extra hulp leek wel wat resultaat te hebben, maar toch raakte Jelle steeds verder achter. Een onderzoek bij de schoolbegeleidingsdienst zat er niet in, omdat er volgens de Intern Begeleider kinderen op school zaten die veel ernstiger problemen hadden en die eerder in aanmerking kwamen voor een onderzoek. Nu Jelle in groep 7 zit, heeft hij inmiddels een flinke achterstand met lezen en spelling. In overleg met de leerkracht besluiten de ouders Jelle aan te melden bij Stichting Taalhulp met de volgende vragen:

1. Is Jelle dyslectisch?
2. Wat zijn de mogelijkheden voor behandeling?

Beginsituatie

Uit het onderzoek van Stichting Taalhulp blijkt onder andere het volgende:

- Technisch lezen (losse woorden): niveau ca. halverwege groep 5. Voor het hardop lezen van teksten haalt hij AVI-niveau 8 (niveau begin groep 6). Nonsenswoorden leest hij op het niveau van eind groep 4.
- Begrijpend lezen: bovengemiddeld.
- Spelling (woorden- en zinnendictee): niveau ca. halverwege groep 4.
- Een foutenanalyse van de spelling wijst uit dat Jelle veel moeite heeft met de auditieve verwerking op woordniveau (veulen = fule, poetsen = poesten), maar ook met de spelling van regelwoorden (regen = reegen, lagen = laggen), werkwoorden (vindt = vind), leenwoorden (familie = famieli) en inprentwoorden (beide = bijde).
- Schriftelijk formuleren: zwak. Jelle schrijft korte en eenvoudige zinnen. Interpunctie is nauwelijks aanwezig. De inhoud en opbouw van de verhalen zijn goed.

- Fonologische basisvaardigheden: de auditieve analyse van klanken en klankgroepen is zwak. Ook is de klank-tekenkoppeling niet voldoende geautomatiseerd.
- Het auditief korte termijngeheugen is gemiddeld.
- Mondelinge taal: Tijdens het onderzoek worden geen bijzonderheden in de mondelinge taal geobserveerd. Er worden geen taaltests afgenomen omdat dit gezien de onderzoeksvraag niet relevant is.
- Ontleden: zeer zwak.
- Tempotoets rekenen: niveau ca. eind groep 5. De basisbewerkingen (optellen, aftrekken, vermenigvuldigen en delen) zijn onvoldoende geautomatiseerd, terwijl het rekenbegrip voldoende is.
- Leertest met de F&L-methode: goed. Deze manier van werken blijkt prima geschikt voor Jelle. Hij pikte het werken met kleuren snel op en ook het logisch benaderen van de spelling ligt hem veel beter dan het inprenten van woorden waarop in de schoolmethode de nadruk ligt.

Diagnose en advies

Jelle vertoont in vele opzichten een typisch dyslectisch beeld: Hij heeft een achterstand met technisch lezen (zowel tempo als nauwkeurigheid), maar bij het lezen van teksten kan hij een deel van zijn leesprobleem compenseren met zijn goede leesbegrip. De spelling, die moeilijker te compenseren is, is slechter dan het lezen. Dit is bij oudere leerlingen vaak het geval. Jelle kan nauwelijks woordbeelden inprenten en vasthouden. Hierdoor vergeet hij steeds de spelling van woorden die hij heeft geleerd.

Bij het schrijven van verhalen probeert hij zijn spellingproblemen te maskeren door korte zinnen met eenvoudige woorden te schrijven.

De lees- en spellingproblemen van Jelle kunnen worden verklaard door fonologische problemen en een automatiseringsprobleem. De gebrekkige automatisering speelt hem ook parten bij het rekenen.

Omdat Jelle een grote achterstand heeft en de problemen bovendien hardnekkig zijn (de al geleverde inspanningen hebben onvoldoende resultaat gehad), kan de diagnose dyslexie worden gesteld. Jelle krijgt een dyslexieverklaring, die hem onder andere recht geeft op extra tijd bij toetsen.

Het advies is behandeling bij Stichting Taalhulp. Daar kan zowel aan het lezen en de spelling (met de F&L-methode) als aan het schriftelijk formuleren en het ontleden worden gewerkt.

Tevens worden er adviezen voor school gegeven.

De behandeling

Jelle krijgt éénmaal per week een uur taalhulp. Daarnaast werkt hij samen met zijn moeder elke dag ongeveer een half uur aan het thuisprogramma.

In eerste instantie ligt het accent op de spelling, waarbij de klank-tekenkoppeling en de auditieve analyse veel aandacht

krijgen. Het spellingsysteem wordt als het ware opnieuw opgebouwd, waarbij Jelle begint met het schrijven van klankzuivere woorden. Jelle moet alles wat hij schrijft tegelijkertijd hardop verklanken. Daar moet hij erg aan wennen, maar hij gaat wél veel minder auditieve fouten maken. Daarna worden de basisregels voor de spelling één voor één toegevoegd. Door het werken met de gekleurde klankblokken krijgt hij steeds meer inzicht in de structuur van woorden.

Het technisch lezen wordt impliciet meebehandeld. Doordat Jelle in een leesboek alle klinkers met gekleurde fluorstiften markeert, springen de klankeigenschappen van de woorden ineens duidelijk naar voren. Hij kan met zijn ogen als het ware van klinker naar klinker springen. Na verloop van tijd 'ziet' hij zelfs kleuren als hij ongemarkeerde tekst leest.

In een later stadium wordt er ook gewerkt aan het schriftelijk formuleren, het ontleden, de werkwoordspelling en de leenwoordspelling. Steeds wordt gezocht naar manieren om de logica achter de taal voor Jelle duidelijk te maken.

Resultaat

De resultaten met technisch lezen en spelling worden elke tien lessen gemeten door middel van een niet-methodegebonden herhalingsstoets.

In de eerste periode gaat de spelling spectaculair vooruit. Dit komt vooral door het sterk afgenomen aantal auditieve fouten. In de tweede periode gaat vooral het technisch lezen erg vooruit, terwijl de spelling stil lijkt te staan. Daarna gaan zowel het spellen als het lezen verder vooruit.

Na ongeveer anderhalf jaar behandeling (47 lessen), aan het eind van groep 8, is het technisch lezen op het niveau van begin groep 8. De spelling is op het niveau van halverwege groep 7.

Voor schriftelijk formuleren en ontleden kan, bij gebrek aan genormeerde toetsen, het resultaat niet precies gemeten wor-

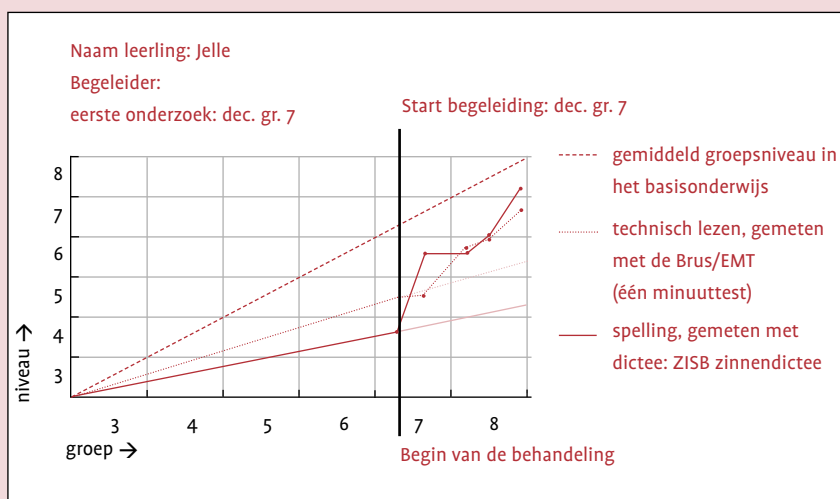
den, maar ook hiermee heeft Jelle veel vooruitgang geboekt. Jelle heeft de CITO basistoets van groep 8 goed gemaakt en gaat naar de havo.

Conclusie en discussie

De behandeling van Jelle met de F&L-methode® heeft een goed resultaat gekend. Hij heeft veel vooruitgang geboekt en daardoor heeft hij een goede kans om de havo zonder al teveel problemen te doorlopen.

Betekent deze goede vooruitgang nu dat Jelle, achteraf gezien, eigenlijk toch niet dyslectisch is? Immers, het criterium van de hardnekkigheid (SDN, 2003) lijkt op Jelle niet meer van toepassing. Toch moet in dit geval dat criterium niet te letterlijk worden genomen. Eerdere inspanningen thuis en op school hebben geen grote vooruitgang kunnen bewerkstelligen. Dat duidt op een hardnekkig automatiseringsprobleem. Ook uit het onderzoek kwam dit duidelijk naar voren. Zo'n automatiseringsprobleem kan ook door behandeling bij Stichting Taalhulp niet worden verholpen. Sterker nog, met de F&L-methode® kan bij dyslectici zulke goede resultaten worden behaald juist doordat het automatiseringsprobleem niet wordt aangepakt. Het uitgangspunt van deze werkwijze is dat dyslectici een ernstig automatiseringsprobleem hebben dat niet te verhelpen is. Door het accent meer te leggen op het logisch nadenken over taal dan op het automatiseren van woordbeelden, wordt de automatisering als het ware omzeild en kan toch een goed of aanvaardbaar niveau worden bereikt.

Omdat Jelle dyslectisch blijft, kan hij op de havo toch weer problemen krijgen met het leren van de vreemde talen. Ook kan het lezen en het spellen van het Nederlands weer slechter gaan op momenten dat Jelle er met zijn gedachten niet helemaal bij is. Het resultaat van de lees- en spellingbehandeling bestaat hierin, dat Jelle nu op een redelijk niveau kan lezen en spellen, zolang hij nadenkt bij wat hij doet.

Figuur 1
grafische weergave van behandelresultaten

Doordat onze aanpak zo verschilt van de gebruikelijke op school, is het enthousiasme van de leerlingen over het algemeen groot. Ons doel is de leerling inzicht te geven in de opbouw van de schriftelijke taal, waarbij we de visuele ondersteuning door de kleuren gebruiken.

Op school wordt bij de spelling meestal een groot beroep gedaan op de auditieve vaardigheden (zoals het horen van het verschil tussen or en oor en het verdelen van woorden in lettergrepen), zonder dat daarmee voldoende wordt geoefend. Ook worden veel woorden geleerd op basis van visuele inprenting, zonder daarbij duidelijke regels te geven. Bij de Stichting Taalhulp krijgen kinderen de kans om hun sterke punten te benutten, en zo krijgen ze vaak weer lol in taal. Dat maakt het werken voor onszelf ook leuk.

Vergoedingen

Eerder is genoemd dat de behandeling van dyslexie nog steeds niet wordt vergoed door de zorgverzekeraars. In januari 2003 heeft het CVZ (College voor Zorgverzekeringen) geadviseerd om diagnostiek en behandeling van dyslexie door een beperkt aan-

beslag nemen. Tot die tijd zullen de meeste ouders de kosten van de behandeling zelf moeten betalen.

Samenvatting

De F&L-methode® is een behandelmethodes voor dyslexie. De methode heeft als kern het geven van inzicht in de opbouw van de schriftelijke taal, waardoor er veel minder een beroep hoeft te worden gedaan op visuele inprenting. Een casusbeschrijving licht de werkwijze van de Stichting Taalhulp toe.

Summary

The F&L-method® is a treatment program for dyslexia. It focuses on the structure of written language. This implies that it is less necessary to rely on visual imprinting. A description of a case illustrates the method used by 'Stichting Taalhulp'.

Keywords

dyslexia, F&L-method®

Auteurs

Marijke Heijerman-Fisscher is logopedist en heeft haar praktijk in Almere.

Sonja Karman is logopedist/orthopedagoog en heeft een praktijk in Hilversum. Daarnaast geeft zij post-HBO cursussen voor logopedisten aan de Hogeschool van Utrecht en cursussen aan teams van basisscholen.

Correspondentie

Stichting Taalhulp, telefoonnummer secretariaat: 035 628 38 02
E-mailadressen van de auteurs: heijerman.fisscher@planet.nl, skarman@wanadoo.nl

Website

<http://www.stichtingtaalhulp.nl>

IN RELATIEF KORTE TIJD KAN VEEL VOORUITGANG WORDEN GEBOEKT

tal instituten, waaronder Stichting Taalhulp, te vergoeden. In een later stadium zou worden bekeken in hoeverre de regeling zou kunnen worden uitgebreid. De staatssecretaris heeft dit advies niet overgenomen, wegens gebrek aan financiële middelen. Inmiddels is er wel een nieuw traject uitgezet om te komen tot vergoeding, maar dit zal waarschijnlijk nog enkele jaren in

Literatuur

- Boumans, T.S.Y., S. Karman (1993): Psycholinguïstische methode voor lees- en spellingproblemen. *Logopedie en Foniatrie* 4, 1993.
- College voor zorgverzekeringen (2003): *Rapport 'Dyslexie, naar een vergoedingsregeling'* door R. Reij op basis van het onderzoek door dr. L. Blomert. CVZ, afdeling FO/G&S, tel. (020) 34 75 414.